

Originalni naučni rad

UDK 371.3::78

DOI 10.7215/SVR1204306K

MUZIČKE SPOSOBNOSTI I NAČIN NJIHOVOG ISPOLJAVANJA U RANOJ ŠKOLSKOJ DOBI

Doc. mr Suzana Kusovac¹

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Sažetak: Muzika ima višestruki značaj u formiranju i razvoju svake ličnosti, kako u psihofizičkom, tako i u duhovnom, estetskom smislu. Muzičke sposobnosti predstavljaju dio opštih sposobnosti ličnosti, te ih ne možemo drugačije shvatiti, nego kao vid te jedinstvene cjeline.

Osnovni cilj vaspitno-obrazovnog procesa jeste usmjeravanje mlade osobe da se formira u cjelovitu i svestrano obrazovanu ličnost, sa odgovarajućim znanjem, navikama, umijećem i sposobnostima. U tom odgovornom zadatku ne smijemo izgubiti iz vida i razvijanje njenih muzičkih sposobnosti – rad na razvoju muzikalnosti.

S obzirom da su visina i trajanje tona najvažniji nosioci muzičkog sadržaja, u muzičke sposobnosti ubraja se, prije svega, sposobnost slušnog percipiranja i vokalnog ili instrumentalnog reprodukcija melodijskog i ritmičkog sadržaja na osnovu muzičkog sluha, što se manifestuje kroz izraženi emotivni odnos prema muzici.

Ključne riječi: *muzičke sposobnosti, muzikalnost, razvoj ličnosti, melodija, ritam, emocije.*

UVOD

Sasvim je izvjesno da bavljenje muzikom podstiče muzički razvoj, ali je manje poznato da razvijanje muzičkih sposobnosti (slušanje muzike, muzičko opažanje i sl.) posredno i značajno utiče na opšti razvoj. Štaviše, upravo muzičkim sposobnostima možemo podsticati sveukupni razvoj ličnosti. Muzikalnost je vrlo složena sposobnost. Razvojem muzičkih sposobnosti utiče se na razvoj kognitivnih sposobnosti, među kojima su: inteligencija, kreativne sposobnosti, jezičke sposobnosti, sposobnosti čitanja, te socijalne interakcije.

Istraživanja u ovoj oblasti su pokazala da nakon muzičkih aktivnosti, muzičke obuke, kod učenika se poboljšava vještina čitanja, unapređuje govor, lakše se usvajaju matematički sadržaji i razvija se divergentno mišljenje. Da bi razumili sadržaj ovoga rada, treba se poći od tumačenja samog termina sposobnosti.

¹ Magistar nauka iz oblasti muzičke umjetnosti, profesor na Univerzitetu

OPŠTI POJAM SPOSOBNOSTI

Pojam sposobnosti je u direktnoj vezi sa pojmom inteligencije. Naime, kada govorimo o sposobnostima, najčešće mislimo na niz znanja, vještina, navika, koje karakterišu određenu osobu. Inteligencija je širi pojam sposobnosti i zapravo predstavlja skup ili niz određenih sposobnosti, koje su međusobno relativno nezavisne. Iako se definicije inteligencije razlikuju, teoretičari se slažu da je inteligencija potencijal, a ne potpuno razvijena sposobnost. Smatra se da je inteligencija kombinacija urođenih karakteristika nervnog sistema i razvojne inteligencije, oblikovane iskustvom i učenjem.

Iz toga proizilazi jedna opšta definicija, po kojoj osnovu inteligencije čine sljedeće grupacije sposobnosti: brzina adaptacije na postojeće i novonastale uslove; brzina i lakoća učenja; apstraktno mišljenje; brzina osjetljivosti za zadani problem; shvatanje matematičkih problema; sposobnost korištenja riječi prilikom govora i pisanja, razumijevanje ideja; opšta sposobnost osobe, uključujući svrsishodnu primjenu svih gore navedenih sposobnosti.²

Dakle, u naučnim krugovima postoje brojne klasifikacije sposobnosti. One variraju od naučnika do naučnika i uveliko zavise od toga kako definišu sam pojam inteligencije. Konačno, pomenimo i *teoriju višestrukih inteligencija*. Ona je među novijim i najsavremenijim ove vrste, a plasirao ju je Gardner (Howard Gardner). Ovaj harvardski psiholog polazi od stava da ne postoji samo jedna ljudska inteligencija koja može biti procijenjena kroz standardne psihometrijske instrumente. Naprotiv, riječ je o tome da ljudi posjeduju mnogo raznih tipova inteligencije, te da svaki pojedinac ima određenu razinu među različitim inteligencijama, koju je životom razvio.³

Gardner je na sljedeći način izvršio podjelu inteligencije:

Vizuelno–prostorna: odnosi se na sposobnost vizualizacije, predstave i dobre orijentacije u prostoru,

Verbalno–lingvistička: odnosi se na razumijevanje pojmova, tekstova; brzo pamćenje riječi i lako učenje stranih jezika,

Logičko–matematička: odnosi se na logiku, apstraktno razmišljanje i brojeve,

Tjelesno–kinestetička: odnosi se na tjelesne aktivnosti, pokret, ples, sport,

Interpersonalna: odnosi se na interakciju s drugim ljudima, vještu komunikaciju, razumijevanje ponašanja emocija, motiva,

Intrapersonalna: povezana introspekcijom i samorefleksivnošću; odnosi se na razumijevanje sebe, razumijevanja svojih snaga i slabosti,

² www.iqtestinteligencije.com/inteligencija.html

³ V. Lacković, www.hrsvijet.net/index.php?option=com_content&view=article&id=4128:howard-gardner-teorija-viestrukih-inteligencija&catid=41:obrazovanje&Itemid=147.

Naturalistička: odnosi se na prirodu, povezanost s prirodom, te njeno razumijevanje,

Muzičko–ritmička: odnosi se na ritam, melodiju i sluh.

Iako je bila izložena kritikama, ali i pohvalama, Gardnerova teorija je našla višestruku primjenu u praksi. Lako se može primijetiti da u svojoj podjeli, za razliku od klasičnih teorija, sadrži i jasno definisanu muzičku inteligenciju, koja, zajedno sa ostalim sposobnostima, čini jednu zaokruženu cjelinu. Neko će se zapitati zašto je muzičko-ritmička inteligencija na posljednjem mjestu navedene klasifikacije? Time joj se ne umanjuje značaj, naprotiv, razlog takvog redoslijeda leži isključivo u činjenici da su muzičke sposobnosti centralni pojam ovog rada i da u daljem izlaganju slijedi logičan nastavak daljnjeg objašnjenja.

POJAM MUZIČKIH SPOSOBNOSTI

Potreba za ispoljavanjem muzičkih sposobnosti i doživljavanjem muzičkih utisaka datira još od ranog djetinjstva. Prema Tomerlinu,⁴ već u toku prve godine života dijete stiče svoja prva muzička iskustva. U pitanju je najčešće slušanje majčine pjesme, dozivanje, slušanje raznih šumova, zvukova, muzike sa televizije, radija i sl. Za ovaj rani period značajno je sopstveno izvođenje i ponavljanje nekontrolisanih tonova, koje djetetu pričinjava užitak.

Tokom druge godine života dijete je uglavnom već ovladalo glasom i u ovoj fazi poznaje već dovoljno riječi koje rado reprodukuje. Karakteristično je da se u ovom periodu javlja i motiv silazne male terce - ku-ku model (primjer br. 1), koja će se kasnije dopunjavati ostalim tonovima (primjer br. 2). To je karakterističan interval, prepoznatljiv u mnogim dječjim pjesmama i brojalicama.

1. Silazna mala terca 2. Fraza: Rin – ge, rin – ge, ra – ja...
Be – rem, be – rem gro-žde...

Od treće godine života muzičke sposobnosti se nastavljaju dalje razvijati, spontano, kroz dječiju igru i pjesmu. To su aktivnosti u kojima se dijete može iskazati i samopotvrditi, a ujedno su od suštinskog značaja za njegov sveukupni razvoj.

⁴ V. Tomerlin (1969): *Dječije muzičko stvaralaštvo, Priručnik za učitelje i nastavnike muzičkog odgoja*, Zagreb, s. 9.

Pod pojmom muzičkih sposobnosti se konkretno podrazumijeva muzikalnost, kao osobina određene ličnosti. Muzikalnost obuhvata sljedeće sposobnosti:

- razvijen muzički sluh,
- izgrađen osjećaj za muzički ritam,
- sposobnost slušanja, opažanja i doživljavanja muzike,
- razvijenu muzičku memoriju,
- sposobnost reprodukcije ritmičkog i melodijskog sadržaja (vokalno, instrumentalno i vokalno–instrumentalno),
- razvijene muzičke stvaralačke sposobnosti,
- mogućnost izražavanja kroz pokret, ples, muzičku igru i sl.

Da li će neka osoba uspješno razviti svoje muzičke sposobnosti zavisi od opšteg stepena njene muzikalnosti – naslijeđenih osobina, muzičkih navika u roditeljskom domu – muzičkog vaspitanja, te društvene sredine u kojoj se nalazi – predškolske, školske ustanove i dr. Dakle, kao što je to slučaj sa brojnim drugim sposobnostima, u ispoljavanju muzičkih sposobnosti takođe bitnu ulogu imaju, kako stečeni, tako i nasljedni faktor.

Brojni muzički psiholozi i pedagozi su se bavili problemom razvoja muzičkih sposobnosti. Među njima se ističu teoretičari koji tvrde da su muzičke sposobnosti urođene, naslijeđene predispozicije određene osobe, te da ih nije moguće naknadno razviti. Međutim, postoje i oprečna mišljenja, po kojima se muzičke sposobnosti mogu tokom života razvijati i podsticati putem raznih muzičkih aktivnosti. Ovo mišljenje je potvrđeno kroz široku primjenjivost u nastavnoj praksi. Ne treba zaboraviti da sve muzičke sposobnosti (osim osjećaja za ritam) mogu biti razvijene, u manjoj ili većoj mjeri, međutim, važno je otpočeti rad na vrijeme, već u ranom djetinjstvu i rezultat neće izostati.

OBLICI I KARAKTERISTIKE MUZIČKIH SPOSOBNOSTI

Razvoj muzičkih sposobnosti je proces koji započinje već u ranom djetinjstvu i zavisi od brojnih faktora. Pošto urođene predispozicije nisu od presudnog značaja, težište treba usmjeriti na postupke koji će od strane roditelja, vaspitača i učitelja rezultovati razvojem muzičkih sposobnosti.

Savremeni muzički pedagozi i psiholozi smatraju da postoje različiti vidovi muzičkih sposobnosti, a da je redosljed njihovog razvoja uslovljen uzrasnom dobi ispitanika. Razvoj ritmičkih i melodijskih sposobnosti (osjećaj za ritam, sposobnost razlikovanja tonske visine i pamćenje muzičkih motiva) predstavljaju primarne komponente muzikalnosti, a razvijaju se od treće do devete godine. Složeniji vidovi, kao što su sposobnost shvatanja harmonije, te osjećaj za višeglasno muziciranje, ali i estetsko procjenjivanje treba razvijati podjednako, u toku razvoja primarnih muzičkih sposobnosti, ali uz muzički simultanu sredinu: porodica, škola i šire sociokulturno okruženje.

Da bi se ostvario željeni cilj, a to je razvijanje muzičkih sposobnosti u mjeri individualnih mogućnosti svakog učenika, neophodno je postići povezanost i sklad između osnovnih muzičkih aktivnosti, koje se odnose prvenstveno na rad na razvijanju osnovnih ritmičkih i melodijskih

spособnosti, i daljih aktivnosti, vezanih za razvoj i unapređivanje izvođačkih i stvaralačkih sposobnosti učenika. Dakle, u procesu razvoja muzičkih sposobnosti potrebno je učenike upoznati sa svim ritmičkim, melodijskim, harmonskim, dinamičkim i drugim muzičkim pojavama koje pruža određena muzička kompozicija, ali u skladu sa njihovim perceptivnim i sazajnim mogućnostima, koje prate rani školski uzrast.

Osnovna podjela muzičkih sposobnosti

Muzički sluh svih kategorija

Muzički sluh je sposobnost razumijevanja, pamćenja i prepoznavanja akustičko-muzičkih odnosa, kao i sposobnost pridavanja određenog muzičkog značenja odslušanom zvuku.⁵ Ova sposobnost se uveliko razlikuje od našeg svakodnevnog korištenja slušnog aparata u nemuzičkoj komunikaciji. Muzički sluh se javlja u dva oblika, kao apsolutni muzički sluh i kao relativni sluh.

Apsolutni muzički sluh se naziva još i apsolutna tonska svijest, a predstavlja sposobnost osobe da bez oslanjanja na neki „poznati tonski standard“ direktno prepozna i imenuje zadani muzički ton, kao i da određeni ton na isti način izvede. Drugim riječima, osoba sa apsolutnim sluhom prepoznaće i imenovaće određeni ton odsviran npr. na klaviru, bez potrebe da gleda tipke na klavijaturi. Pored toga, takva osoba će moći da na isti način izvede traženi ton pjevanjem bez instrumentalne pratnje i tada govorimo o sposobnosti reprodukcije zadane tonske visine.

Brojni naučnici ove vrste su se bavili analizom i istraživanjem apsolutnog sluha, te su došli do zaključka da apsolutni sluh ni u kom slučaju ne znači apsolutnu sigurnost u prepoznavanju ili izvođenju zadanih tonskih visina. U pitanju je urođena sposobnost, ali se brojni autori slažu u konstataciji da je moguće apsolutni sluh steći, ukoliko učenje započne u pravo vrijeme, odnosno već u ranom djetinjstvu. Ipak, ova vrsta sluha nije od presudne važnosti ukoliko se želimo baviti muzikom.

Naime, apsolutni sluh nemaju sve muzikalne osobe, tako da se veća pažnja posvećuje upravo *relativnom sluhu*. U pitanju je sposobnost prepoznavanja, određivanja i izvođenja melodija, intervala, harmonija, tonskih rodova (dur i mol), tonaliteta, modulacija.⁶ Npr, kada muzičar čuje dva tona, on ih prepoznaje kao tercu ili kvartu, što znači da čuje interval (rastojanje) među tim tonovima, ali bez poznavanja tonske (apsolutne) visine. Relativni sluh je stvar vježbe, te njega može steći svaka muzikalna osoba. Takođe, on se može do te mjere usavršiti, da u muzičkom bitnom pogledu ne zaostaje za apsolutnim sluhom.

Muzički sluh se ispoljava u sljedećim kategorijama:

a) ritmički sluh – obuhvata osjećaj za tempo (brzinu izvođenja određene kompozicije), ravnomjerno kretanje, osjećaj za muzički metar⁷;

⁵ P. Rojko (1982): *Psihološke osnove intonacije i ritma*, Zagreb, s. 38.

⁶ P. Rojko (1982): *Psihološke osnove intonacije i ritma*, s. 61.

⁷ D. Radičeva (1997): *Uvod u metodiku nastave solfeđa*, Novi Sad, s. 94.

b) melodijski sluh – sposobnost diferenciranja tonova po visini, mogućnost reprodukcija melodije, te opažanje netačnosti u intonaciji, kako u sopstvenom, tako i u tuđem izvođenju;⁸

c) Harmonski sluh – obuhvata muzičke percepcije nastale slušanjem istovremenog zvučanja dva ili više tonova. Dakle, to je mogućnost diferenciranja harmonskih pojava u jedinstvu složenosti;⁹

d) Unutrašnji sluh – misaono doživljavanje muzike na osnovu ranije primljenih muzičkih utisaka. On se najčešće ispoljava prilikom reprodukcija melodije po sluhu ili reprodukcija po notnom tekstu;

e) Dinamički sluh – osjećaj za jačinu muzičkog zvuka (*piano*, *mezzoforte*, *forte*);

f) „Tembrovski“ sluh ili sluh za boju tona – svaki glas i svaki instrument ima svoju boju i ovu osobinu treba jasno razlikovati od dinamičkih osobina.

Osjećaj za muzički ritam – ritmički sluh

Osjećaj za ritam se stiče još u začetku. Primajući biološke ritmove majke, dijete se rađa sa već određenim ritmičkim predispozicijama. Nakon rođenja ritmičke sposobnosti se ispoljavaju najprije koordiniranim pokretima očiju, ruku, zatim se te radnje umnožavaju, da bi rezultovale do prvih svjesnih koraka. Dalji razvojni put podrazumijeva period postepenog sinhronizovanja pokreta ruku i nogu.¹⁰ To je period između druge i treće godine, gdje se svjesno utiče na razvoj sinhronizacije pokreta sa zvukom. Svjesnim i kontinuiranim djelovanjem u ovoj fazi razvoja djetetovog osjećaja za ritam, stečene dispozicije će vrlo lako prerasti u sposobnosti.

Generalno posmatrano, osjećaj za muzički ritam obuhvata tri komponente, među kojima su:

Osjećaj za muzički metar, koji predstavlja tok izmjene naglašenih i nenaglašenih tonova (teza i arza),

Osjećaj za tempo, tj. brzinu kojom se izvodi određena kompozicija (lagani, umjereni i brzi) i

Osjećaj za ritmičku liniju, koju čini odnos između trajanja tonova i pauza u jednom muzičkom djelu.

U osnovi osjećaja za ritam leže motoričke sposobnosti. Doživljavanje muzike je najčešće praćeno određenim pokretima tijela, pogotovo kad je riječ o mlađem uzrastu. Osjećaj za muzički ritam ne može se ni razviti izvan muzike, zato se i rad na razvijanju muzičkog ritma treba bazirati na izvjesnom muzičkom sadržaju, kako ne bi izostao emotivni momenat, kao ni estetska vrijednost.

Osjećaj za melodiju

Melodija je osnovni element muzike, koju čini jedinstven niz tonova, doživljen u jednoj zaokruženoj cjelini. Objedinjen muzičkim ritmom, ovaj linearni slijed tonova predstavlja izraz muzičkog mišljenja ili neku muzičku ideju.

⁸ Ibid, s. 96.

⁹ Ibid, s. 96.

¹⁰ Z. Vasiljević (2000); *Metodika muzičke pismenosti*, Beograd, s. 171.

Melodijski sluh je jedna od kategorija muzičkog sluha i odnosi se na sposobnost tačnog vokalnog reprodukcovanja melodije ili pojedinih tonova, te sposobnost opažanja netačnog melodijskog izvođenja, kako svog, tako i tuđeg.

Melodijski sluh je vezan za intervalske odnose (rastojanja među tonovima), koji su nosioci određenog muzičkog sadržaja. Dakle, sposobnost percipiranja intervalskih odnosa i tačnost intoniranja se razvijaju zahvaljujući melodijskom sluhu. Njegova osnovna karakteristika je „osjećaj za organizaciju i funkcionalnost tonova, intervala i akorada.“¹¹

U početnoj nastavi muzičke kulture rad na razvijanju melodijskog sluha otpočinje primjenom melodijskih dopunjaljki i pjevanjem pjesama.

Diferenciranje harmonskih pojava

Nakon stabilizovanja osjećaja za visinu, trajanje, jačinu i boju tona, dalji razvoj muzičkih sposobnosti učenika obuhvatiće i rad na razvijanju osjećaja za sklad i punoću melodije. Riječ je prvenstveno o slušnom prepoznavanju i doživljavanju dva ili više tonova u njihovom istovremenom zvučanju. Naime, u ranijim fazama rada na razvijanju muzičkih sposobnosti, učenici su imali mogućnost da steknu prva iskustva o horizontalnoj dimenziji muzike, odnosno ritmičko-melodijskom nizu, koji se ostvaruje kroz određeni vremenski tok muzičkog djela. Predstavljanjem osnovnih elemenata harmonije, učenici će biti u mogućnosti da dožive i vertikalnu dimenziju muzičkog djela. Navedeni vertikalni aspekt predstavlja skup onoga što se događa u jednom trenutku ili iznimno kratkom vremenskom razmaku.

Čest je slučaj da se u početnoj nastavi muzičke kulture prednost daje razvijanju melodijskog sluha, dok se njegovanje harmonskog sluha ostavlja za kasniji rad, u višim razredima. Međutim, ovakav redosljed je neosnovan i muzički nije opravdan. Daleko veći uspjeh u muzičkom obrazovanju i vaspitanju učenika će se postići istovremenim radom na razvijanju i njegovanju svih kategorija sluha, naravno, u mjeri njihovih uzrasnih mogućnosti. Na ovaj način prisustvo harmonije u početnoj fazi nastave muzičke kulture naći će svoju primjenu u instrumentalnoj akordskoj ili muzički oblikovanoj pratnji pjesama. Ipak, prije toga treba početi od doživljavanja osnovnih utisaka o vertikalnoj dimenziji muzičkog djela, kroz postepeno uvođenje jednostavnih muzičkih igara.

U sljedećem primjeru učenici će opažati različite visine tonova, koje će poslužiti utvrđivanju predstava o visokom i niskom registru, te daljem proširivanju slušnih percepcija, kroz rad na istovremenom zvučanju najmanje dva tona. Ovaj postupak je namijenjen izgrađivanju harmonskog sluha u nižem školskom uzrastu. Slijedi primjer kroz primjenu igre *Ptica na žici*¹². Primjer br.1.

Za igru je potreban karton za svakog učenika (dimenzija 30x25), na kojem su nacrtane tri horizontalne linije, koje predstavljaju žice, i

¹¹ Ibid, s. 130.

¹² S. Kusovac (2011): *Metodika nastave muzičke kulture u razrednoj nastavi*, Istočno Sarajevo, s. 103.

žetoni, koji će predstavljati ptice. Nastavnik će objasniti da će na gornju liniju slijetati ptice koje su male i pjevaju visoke tonove, na donju velike ptice koje pjevaju duboke tonove, a središnja linija će biti za ptice koje su glasom i stasom negdje na sredini.

Opis aktivnosti:

Nastavnik će svirati dvozvuk: do1 – do2;

Učenici će odslušati zvuk prikazati postavljanjem žetona na donju i gornju liniju;

Zatim će nastavnik odsvirati dvozvuk : mi - do2;

Učenici će pomjeriti žeton koji je doživio izmjene (donji žeton će premjestiti na srednju liniju);

Nakon toga nastavnik može odsvirati i trozvuk: do – mi – so ili mi – so - do2;

Učenici će postaviti žetone na sve tri linije.

S obzirom da učenici ovog uzrasta nisu upoznati sa pisanjem nota i linijskog sistema, navedena igra može poslužiti kao uvod u oblast muzičkog opismenjavanja, gdje žetoni asociraju na note, a linije-žice predstavljaju dio linijskog sistema.

Unutrašnji sluh

U svojoj formi unutrašnji sluh se manifestuje prilikom reprodukovanja po sluhu koje se vrši na osnovu neposredne muzičko-slušne percepcije ili pak na osnovu ranije nastalih muzičko-slušnih predstava.¹³

Prilikom rada na „ozvučavanu“ i postizanju unutrašnjo-slušne samokontrole nastavnik treba primjenjivati postupak rada obrade pjesme po sluhu, ali i obrade po notnom tekstu. Ukoliko veza između muzičko-slušne predstave nije dovoljno utvrđena reprodukovanje će se odvijati prema šemi **vidim-pjevam-čujem**, te će nastavnik u tom slučaju primjenjivati metodski postupak obrade pjesme po sluhu.

Ukoliko su određene slušne predstave o tonovima već izgrađene ili su u postupku izgradnje, realizacija metode jedinic obrade pjesme po notnom tekstu daće veće rezultate, njegujući šemu **vidim-čujem-izvodim**.

Izgrađivanje osjećaja za jačinu tona – dinamički sluh

Osjećaj za jačinu ili dinamički sluh učenici trebaju razvijati paralelno sa ostalim komponentama muzikalnosti. Na početku rada je poželjno krenuti od osnovnih dinamičkih pojava, koje će učenici slušno doživjeti suprotstavljanjem tihog (*piano*) i glasnog (*forte*) izvođenja kompozicije (pjesme).

Na sljedećem primjeru (primjer br. 2) muzičke igre, *Zečići*¹⁴, učenici će glasnim i tihim pjevanjem iskustveno doživjeti navedene dinamičke kontraste.

¹³ D. Radičeva (1997): *Uvod u metodiku nastave solfeđa*, Novi Sad, s. 96.

¹⁴ D. Lazarević (2005): *Muzička kultura u razrednoj nastavi*, Istočno Sarajevo, s. 96.

Opis aktivnosti:

U razredu se izdvoji jedan učenik koji će oponašati lovca i tražiti skrivene zečiče (igračke);

Ostali učenici će sakriti zečiče i glasnim pjevanjem navoditi lovca-tragača na mjesto gdje su skriveni, a tihim pjevanjem će mu stavljati do znanja da se od njih udaljava:

St. P. Kurunović

Moderato

Sa-zna-li su ze-či-ći da će lovac do-ći,
sakrili se, če-ka-ju tri dana, tri no-ći.

Daljim razvojem osjećaja za jačinu spontano će se proširivati paleta dinamičkih doživljaja, od sasvim tihe melodije, do veoma glasne. Međutim, s obzirom da su dječiji glasovi ovog uzrasnog nivoa veoma nježni i još uvijek u fazi formiranja, izuzetno glasno pjevanje zamijenit će se umjerenom glasnim (*mezzoforte*), ali će pravi forte učenici ipak moći upoznati putem slušanja odgovarajućih muzičkih kompozicija. Biranim pjesmama će se uočiti i spontano dinamičko nijansiranje, kroz postepeno pojačavanje (*crescendo*) i postepeno stišavanje (*decrescendo*), zavisno od karaktera same pjesme (kompozicije).

Izgrađivanje osjećaja za boju tona

Osim trajanja, visine i jačine, tonovi se međusobno razlikuju i po boji. Kvalitet i boja tona se često miješaju sa dinamikom, gdje dolazi do poistovjećivanja tihog izvođenja kompozicije sa mekom i nježnom bojom tona, a glasnog izvođenja sa tvrdom i oštrom bojom tona. Međutim, boja tona je njegova posebna karakteristika i nezavisna je od jačine njegovog izvođenja. Svaki ljudski glas i svaki instrument posjeduje svoju specifičnu boju, koja je „rezultat stapanja osnovnog tona i njegovih alikvota“¹⁵.

Prvi korak u razvijanju osjećaja za boju otpočet će formiranjem najopštijih predstava učenika o dvjema „tembrovskim“ grupama: vokalnoj i instrumentalnoj. Primjenom igre *Pogodi ko pjeva* jasno će doći do izražaja različite boje glasova.

Slijedi primjer br. 3.

Opis aktivnosti:

Biraju se dva učenika u odjeljenju koji će se takmičiti u prepoznavanju osobe koja pjeva, na osnovu boje njenog glasa. Okrenuće se leđima u odnosu na izvor zvuka;

¹⁵ D. Radičeva (1997): *Uvod u metodiku nastave solfeđa*, Novi Sad, s. 100.

Ostali učenici se dijele u dvije jednake grupe. Oni će naizmjenično pjevati kratke poznate melodijske motive;

Takmičari će pažljivo slušati pojedinačna izvođenja ostalih učenika, slušno će doživljavati boju različitih glasova i pogađati koja osoba se krije iza odslušanog glasa. Učenik sa više pogodaka je pobjednik. Zatim se biraju sljedeća dva učenika i igra traje do konačnog pobjednika.

U daljem radu nastavnik će pružiti mogućnost učenicima da dalje slušno diferenciraju ljudske glasove, upoređuju ih i analiziraju, kako bi naposljetku, došli do zaključka da se svi ljudski glasovi mogu podijeliti na muške, ženske i dječije.

Slušanjem muzike, prvenstveno u instrumentalnom izvođenju, učenici će se upoznati sa različitim bojom tonova pojedinih instrumenata. Nastavnik će najprije odabrati kompoziciju koju izvode dva instrumenta, radi lakše usporedbe, a kasnije se taj repertoar može proširivati slušnim doživljavanjem mješovitog orkestra, u kombinaciji svih triju grupa instrumenata (gudačkih, duvačkih i udaraljki). Na kraju, učenicima će se predstaviti instrumenti unutar grupe, radi diferenciranja njihovih registara.

Dakle, sluh za boju tona, shvaćen kao sposobnost diferenciranja tonova prema dinamičkom bojenju, pripada sposobnostima koje su, s jedne strane, rezultat rada na razvijanju svih muzičkih sposobnosti, ali, s druge strane, i rezultat rada na njegovom formiranju i usmjerenom njegovanju.

Emotivni odnos prema muzici

Emotivni odnos prema muzici se ispoljava velikom željom i interesovanjem za slušanjem muzike, kao i željom da se svira određeni muzički instrument. Slušanje muzike je veoma aktivan proces i povezan je sa nizom mentalnih aktivnosti, kao što su:

- muzičko opažanje i razumijevanje procesa slušanja muzike (muzička percepcija),
- zapamćivanje i čuvanje u svijesti zapamćenog, i
- muzičko reprodukovanje.

„Slušno-perceptivna komponenta podrazumijeva slušno opažanje akustičnih senzacija vezanih za muzički zvuk i muziku, ali i aktivan odnos prema muzičko-zvučnom okruženju ili prema postavljenom zadatku.“¹⁶ Proces slušanja i doživljavanja se dalje spontano nadovezuje na muzičko pamćenje. Jedan vid muzičkog pamćenja predstavlja zadržavanje određenog muzičkog sadržaja u svijesti, koji lako prepoznajemo u nekom narednom slušanju istog muzičkog djela. Tom prilikom se praktično prisjećamo i ponovo oživljavamo naš subjektivni muzičko-estetski doživljaj. Naravno, na isti način se možemo služiti muzičkim pamćenjem prilikom prepoznavanja izvjesnih fragmenata ili tema, koje su u sklopu muzičkog djela. Dakle, tada pamtimo njegove melodijske i ritmičke karakteristike, ali i „izdvojene pojedine tonske komplekse“.¹⁷ Slušno

¹⁶ Isto, s. 95.

¹⁷ D. Radićeva (2000): Metodika komplementarne nastave solfeda i teorija muzike, Novi Sad, s. 369.

doživljavanje muzike i pamćenje doživljenog se dalje ostvaruje kroz reprodukovanje, što je „zvučna realizacija muzičkog modela“.¹⁸

Radi boljeg razumijevanja, sve navedene muzičke sposobnosti se mogu predstaviti na sljedeći način:

Primjer br.4

Reprodukovanje muzike može biti vokalno (pjevanjem) i instrumentalno (sviranjem). Takođe, reprodukovati je moguće po sluhu ili po notnom tekstu. Ova dva procesa reprodukovanja se međusobno razlikuju po tome što reprodukovanje po sluhu polazi od realnog muzičkog zvuka, da bi kasnije prešao u sfere misaonog, dok reprodukovanje prema notnom tekstu kreće najprije od misaonih procesa da bi se, preko nota koje su u posredničkoj ulozi, okončalo realnim zvučanjem.

Primjer br. 5.

SPOSOBNOST ZA RAZLIČITE MUZIČKE AKTIVNOSTI		
Sposobnost opažanja	Izvođačka sposobnost	Stvaralačka sposobnost
sposobnost opažanja cjelina	čistoća intonacije	sposobnost stvaranja u pjevanju, igranju i sviranju
sposobnost diferencijacije opažanja	koordinacija pokreta	stvaralačko predstavljanje pri slušanju muzike
	plastičnost motornog aparata	

¹⁸ D. Radičeva (1997): Uvod u metodiku nastave solfeđa, Novi Sad, s. 105.

Naposlijetku, postoji još jedna muzička sposobnost, koja je uslovljena slušanjem i reprodukovanjem muzike, a karakteristika je muzički darovitih osoba. Riječ je o stvaranju muzike, muzičkoj improvizaciji ili komponovanju. U osnovi stvaranja muzike se nalazi produktivno (inventivno) mišljenje, nasuprot reproduktivnom, gdje se samo ponavljaju već gotovi uzori.

ZAKLJUČAK

Iz gore navedenog se uočavaju osnovni elementi muzičkih sposobnosti: osjećaj za ritam, sluh i sposobnost muzičkog memorisanja, da bi se razmišljanja proširila na registrovanje osjećaja za jačinu, intenzitet tona, boju i skladnost tonova (harmoniju).

Dakle, razvijanjem muzičkih sposobnosti kod djeteta se razvija niz posebnih sposobnosti, od kojih će ono imati višestruke koristi, kako u djetinjstvu, tako i kasnije tokom života: sluh, vid, verbalno izražavanje, sposobnost čitanja, učenje stranih jezika, matematička i kreativna sposobnost, socijalna prilagodljivost...

Priroda muzičkih iskustava je istovremeno i kognitivna i afektivna. *Ona (muzika) nije samo izvor muzičkog razvoja, već je i sredstvo stvaralačkog ispoljavanja djeteta, njegovog socijalnog, emocionalnog i psihomotornog razvoja.*¹⁹ Takođe, muzika pruža odlične mogućnosti za stvaranje jednog estetskog odnosa prema njoj samoj, cjelokupnoj umjetnosti i životu uopšte.

Dakle, radom na razvoju osnovnih muzičkih sposobnosti, u ranom školskom uzrastu, ostvaruje se *neophodan temelj* i valjana osnova daljem muzičkom (i opštem) razvoju učenika. Svi ostali muzički sadržaji, koje slijede tokom daljeg muzičkog obrazovanja, neće se moći kvalitetno ostvariti bez pravovremenog i kvalitetnog rada na razvijanju navedenih oblika muzičkih aktivnosti. Naravno, ne treba zapostaviti ni činjenicu da će probuđeno interesovanje i želja za daljim bavljenjem muzikom doprinijeti većem učeničkom angažmanu u predstojećim časovima muzičke kulture, kao i potrebi darovitih da pohađaju muzičku školu, gdje će dodatno proširiti svoje muzičke sposobnosti i usavršiti svoje potencijale.

MUSICAL ABILITIES AND HOW THEY ARE EXPRESSED IN EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN

Suzana Kusovac, M.A., senior lecturer

Abstract: Music has a manifold significance in the formation and development of each individual, both mental and physical, and spiritual, aesthetic sense. Musical abilities are part of the general ability of personality, and we can not otherwise understand, but as a vision and a unified whole.

The main goal of educational process is targeting young people to form the complete and broadly educated person with appropriate knowledge, habits, skills and abilities. In this responsible task, we must

¹⁹ N. Čolić, *Razvoj muzičkih sposobnosti*, www.portal.skola.ba.

not lose sight of, and develop her musical skills- work on developing musicality.

Given that the height and duration of the most important carriers of tons of musical content, the musical abilities include, above all, the ability of auditory perception and vocal or reproduction of instrumental melodies and rhythmic content of musical based on the hearing, which is manifested through distinct emotional attitude towards music.

Key words: *musical ability, musicality, personality development, melody, rhythm, emotion.*

LITERATURA

1. Čolić, Nihada, *Razvoj muzičkih sposobnosti*, www.portal.skola.ba.
2. Kusovac, Suzana, (2011): *Metodika nastave muzičke kulture u razrednoj nastavi*, Istočno Sarajevo.
3. Lacković, Vlatko, www.hrsvijet.net/index.php?option=com_content&view=article&id=4128:howard_gardner-torija-visetrukkih-inteligencija&catid=41:obrazovanje&Itemid=147.
4. Lazarević, Dimitrije-Dimo (2005): *Muzička kultura u razrednoj nastavi*, Istočno Sarajevo.
5. Radičeva, Dorina (2000): *Metodika komplementarne nastave solfeđa i teorija muzike*, Novi Sad.
6. Radičeva, Dorina (1997): *Uvod u metodiku nastave solfeđa*, Novi Sad.
7. Tomerlin (1969): *Dječije muzičko stvaralaštvo, Priručnik za učelje i nastavnike muzičkog odgoja*, Zagreb.
8. Vasiljević, Zorislava (2000): *Metodika muzičke pismenosti*, Beograd.
9. www.iqtestinteligencije.com/inteligencija.html

RESUME

People's musical experiences are simultaneously cognitive and affective. Music is not only a source of musical development, it is also a means of children's creative expression, their social, emotional, and psychomotor development. It provides excellent opportunities for building up a creative attitude towards music, all arts, and life in general. Therefore, by developing the musical culture and abilities in early school-age children, the required effect is achieved as well as a firm foundation for musical skills. All music content standards during music education cannot be achieved without a continuous, timely, and quality work on developing music activities during a primary education.